

“Xan qızı”nın azadlıq arzusu çin oldu

“Xurşidbanu Natəvan” pyesi Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevin yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Görkəmli ədib bu əsəri yazanda hələ Qarabağımız üzərində qara yellər əsmirdi. Amma məkrli qonşularımızın gizli niyyətləri ara-sıra özünü göstərdi. Üstəlik, fürsət düşdükcə tarixi şəxsiyyətlərimizə şər, böhtan atmaqdan da çəkinmirdilər. İncə ruhlu şairə Natəvan haqqında da ağılasığmaz iftiralər yağdırırdılar. Natəvan təkəcə zərif təranələr ötən şairə deyildi, Qarabağın sonuncu hakimi Mehdiqulu xan Cavanşirin qızı, Qarabağ xanlığının banisi İbrahimxəlil xanın nəvəsi idi. İctimai xadim idi. Ona atılan böhtanlar həm də şərefli tariximizi şübhə altına almaq demək idi. Belə bir məqamda İlyas müəllim Natəvanın parlaq obrazını Azərbaycan səhnəsinə gətirdi.

quruluşçu rejissoru Mərahim Fərzəlibəyov bu tamaşanın tarixi əhəmiyyəti, İlyas Əfəndiyevin və Amaliya Pənahovanın yaradıcı iş birliyi barədə geniş danışıqlar. Hər iki sənətkar ehtiramla anıldı.

Yeni quruluşda Natəvanın həyatından dramatik səhnələr yer alıb. Xüsusən, yazıçının sağlığında tamaşadan çıxarılmış epizodlar rejissor tərəfindən bərpa edilərək təqdim edilir. Məsələn, qızlar məktəbi ilə bağlı səhnələr tamaşaçı üçün yeni idi. Natəvan babası İbrahimxəlil xanın humanistliyindən bəhs edərək ermənilərin Qarabağda yaşamasına icazə verdiyini, bu torpaqlarda bütün millətlərdən olan insanların bərabər hüquqda rifah içində yaşadığını xüsusi olaraq vurğulayır. Bir vacib cəhət də qeyd edək ki, İlyas müəllim pyesi “Xan qızı” adlandırmışdı. Lakin dövrün ideoloji tələbləri nəzərə alınaraq əsər “Xurşidbanu Natəvan” adı ilə təqdim edilmişdi. Bu dəfə əsərin adı da rejissor tərəfindən bərpa edilib.

Tamaşada şairənin şeirlərinə də geniş yer verilib. Natəvanın qəzəlləri mütəmadi olaraq özünün və digər obrazların dilində (vəziyyətə uyğun olaraq) səslənir. Rolları Ülviyyə Rza, Tural Əhməd, İsmayıl Atakişiyev, Əfqan Soltanov, Zülfiyə Məmmədova, Toğrul Rza, Əhməd Salahov, Zülfiyə Qurbanova və başqaları ifa edirlər.

Bakı Bələdiyyə Teatrının istedadlı aktrisalardan olan Ülviyyə Rza Natəvanın hiss və həyəcanlarını son dərəcə inandırıcı formada təqdim edir. Amaliya xanım kimi qüdrətli aktrisadan sonra Natəvanı oynamaq böyük cəsarət tələb edir. Ülviyyə xanım bu obraza özünəməxsus cizgilər əlavə edir və biz səhnədə tamamilə fərqli bir Natəvanı

görürük. Natəvanın dərdi də, həsrəti də, əzabı da, hiddəti də aktrisanın təbii oyununda mükəmməl ifadə olunur və tamaşaçıda dərin, unudulmaz təəssüratlar oyadır. Aktrisanın oyunu hissini dərinliyi, fərdi və ictimai ağrıların təcəssümü ilə səciyyələnir. Bir sözlə, Ülviyyə Rza səhnədə bütün varlığı ilə Natəvana çevrilməyi bacarıb.

Tural Əhməd Xasay xanın drammatizmini, sevgisini, tərəddüdlərini inandırıcı formada tamaşaçıya təqdim edir. Tamaşanın dəfələrlə alqışlanması onun uğurlu səhnə həllinin göstəricisidir. Rejissorun hazırladığı bitkin kompozisiya Natəvanın taleyini gözələrimiz önündə sərgiləyir. Sonda ekranlarda böyük sənətkarımız Amaliya xanımın yaratdığı Natəvanı görürük. O unudulmaz səhnə tamaşaçıları ehtizaza gətirir.

“Bu uçurumlu yolların sonunda bizi öz birliyi, öz xoşbəxtliyi tapmış azad Azərbaycan gözələyir!” İlyas Əfəndiyev bu sətirləri böyük inamla yazmışdı və zaman gəldi, həmin sözlər həqiqətə çevrildi. Bu mənada “Xan qızı” tamaşası həm xalqımızın tarixi taleyində, həm teatr tariximizdə, həm görkəmli yazıçımızın, həm də Amaliya xanımın və Mərahim müəllimin sənət taleyində mühüm səhifələrdən birinə çevrildi.

Sonda tamaşanın rejissoru Mərahim Fərzəlibəyov və Xurşidbanu Natəvan obrazının ifaçısı aktrisa Ülviyyə Rza Teatr Xadimləri İttifaqının İlyas Əfəndiyevini adını daşıyan Fəxri fərmanına layiq görüldülər.

Kənan HACI,
yazıçı-publisist

1981-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində nümayiş etdirilən tamaşanın quruluşçu rejissoru Xalq artisti Mərahim Fərzəlibəyov idi. Tamaşada Natəvan obrazını unudulmaz aktrisamız, Xalq artisti Amaliya Pənahova yaratmışdı. “Xurşidbanu Natəvan” Azərbaycan teatr tarixinin ən parlaq səhifələrindən biridir. Amaliya xanımın Natəvanı bu gün də yaddaşlarda yaşayır və minnətdar duyğularla xatırlanır. Eyni zamanda, bu obraz Amaliya xanımın səhnə fəaliyyətində mühüm bir mərhələnin başlanğıcı idi. O vaxta qədər lirik-sentimental obrazlarla səhnədə görünən aktrisa ilk dəfə idi ki, tarixi bir şəxsiyyətin obrazını canlandıırırdı. Aradan uzun illər keçməsinə baxmayaraq bu gün də həmin tamaşa Akademik Milli Dram Teatrının müstəsna uğurlarından biri kimi xatırlanır.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Dövlət Teatr Xadimləri İttifaqının təşkilatçılığı ilə Bakı Bələdiyyə Teatrının səhnələşdirdiyi “Xan qızı” tamaşasının yeni quruluş müəllifi də Xalq artisti Mərahim Fərzəlibəyovdur. Tamaşa görkəmli nasir, dramaturq İlyas Əfəndiyevin 110 illiyi və Xalq artisti Amaliya Pənahovanın xatirəsinə həsr edilib.

...Abbas Mirzə Şerifzadə adına Aktyorlar Evinde sözün əsl mənasında anlaşıq idi. Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqının sədr əvəzi, Xalq artisti Hacı İsmayilov, sənətsünaslıq doktoru, Əməkdar İncəsənət xadimi Məryəm Əlizadə və tamaşanın